

DE VLAAMSE VOLKSBEWEGING IN HET ARCHIEF VAN JAAK VAN WAEG

Het ADVN verwierf in 2001 het archief van notaris Jaak Van Waeg (1922-2000). Van Waeg geniet vooral bekendheid als bestuurder in het Vlaams-nationale middenveld, in het bijzonder de Vlaamse Volksbeweging (VVB). Hij was van bij het (derde) begin betrokken bij de drukkinggroep, eerst als lid van de nieuwe raad sinds mei 1956, nadien als lid van het bestuur en als voorzitter van het politieke bureau. In 1981 volgde hij de plots overleden Paul Daels op als derde voorzitter van de VVB.

Jaak Van Waeg, tijdens zijn VVB-voorzitterschap, jaren '80. [ADVN, VB11804]

In 1989 werd hijzelf door Peter De Roover opgevolgd in deze functie. Van Waeg zetelde wel verder in het bestuur. Op deze manier beleefde hij het hele bestaan en de evolutie van de VVB in de 20ste eeuw. Van moeizaam ontstaan, naar federale wegbereider, van groei naar krimp en uiteindelijk naar confederalisme en separatisme. In zijn archief wordt deze evolutie van de drukkinggroep tastbaar.

Eerste congressen en activiteiten

Na meerdere stichtingspogingen zijn de eerste grote wapenfeiten de werking rond de werldeftentoonstelling in Brussel in 1958, de Marsen op Brussel en het congres van 1962. De Vlaamse Volksbeweging spreekt zich hier uit voor een zogenaamd unionistisch federalisme. In de eerste jaren was het standpunt over de staatsvorm vager. Men sprak bijvoorbeeld over "*meesterschap in eigen huis*". De VVB was geen pionier in de keuze voor federalisme, maar het bleef een controversiële en radicale keuze. Een jaar later sprak men over "*pragmatisch federalisme*", in een poging niet te veel mensen en verenigingen te vervreemden.

In de loop van het decennium verdween deze schroom echter. Samen met politieke actoren en andere middenveldorganisaties droeg de VVB bij aan het draagvlak van het federalisme. In 1968 eiste de VVB "*Demokratie en federalisme nu!*". In 1970 congresseerde

Affiche over de betoging voor de zetelaanpassing in Brussel. [ADVN, VAFB73]

MEESTERSCHAP IN EIGEN HUIS

- Neem deel aan de autokaravanen op 5 juli 1969
- Woon de 11 juli-vieringen bij

Verantw. uitgev. H. V.d. Broeck, Goudbloemstr. 19, Antwerpen. Vrij van zegel art. 10/3

het over een *"operationeel federalisme"*. Het streefdoel werd realiteit. De gewenste culturele autonomie en economische decentralisatie kregen langzaam (en soms teleurstellend) vorm. De gemeenschappen kwamen binnen de Belgische staat steeds meer op het voorplan. De jaren 60 waren succesvol voor de VVB en het ledenaantal steeg drastisch. Het culminatiepunt volgde op 15 oktober 1972.

Betoging in Vilvoorde

Op die dag betoogde de VVB in Vilvoorde. Toenmalig voorzitter Paul Daels vatte samen: *"De betoging van 15 oktober wil de uitdrukking zijn van een algemene Vlaamse consensus rond een aantal konkrete aktuele punten en laten voelen dat er een vaste politieke wil is voor Vlaanderen goede oplossingen te verwezenlijken."* Het VVB had immers het gevoel dat teveel Vlamingen zich in slaap lieten wiegen door recente positieve evoluties, zoals het grondwets-artikel 107 quater rond de gewestvorming, de afkeuring van het Voerontwerp door de Raad van State, en de algemene welvaartsstijging in België.

De focus van de betoging lag op de gewestvorming, de leefmilieuproblematiek en het statuut van Brussel en Vlaams-Brabant. Voor Brussel riep de betoging op voor de bescherming van de Vlamingen door de splitsing van de kiescolleges, de invoering van de subnationaliteit en de hervorming van de agglomeratiestructuren. Daarnaast wilde ze een *"ontvetting van Brussel"* door decentrali-

satie, deconcentratie en afbouw van de pendel. In Vlaams-Brabant wenste de betoging een splitsing van arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde en de oprichting van de provincie Vlaams-Brabant.

Op het vlak van leefmilieu werd verkondigd dat de Vlaamse openbare opinie dringend gesensibiliseerd moest worden *"in verband met het prangende probleem van het leefmilieu"*. De VVB wilde *"democratische machtsstructuren in dienst van het menselijk welzijn"* voor de Vlaamse gemeenschap. De voorstellen op het nationale niveau waren zeer algemeen, zoals een oproep om de wetgeving uit te breiden en na te leven of de aanstelling van een staatssecretaris voor milieu. Concreter werd het waar de invloed van Brussel op Vlaams-Brabant gold. Een belangrijk punt was de splitsing van de NV Zeekanaal en Haveninrichtingen in de kanaalzone Brussel-Willebroek, maar ook het vliegtuiglawaai en lucht- en waterverontreiniging van fabrieken op Brussels grondgebied werden aangekaart.

Daarnaast kwam ook de verhouding tussen socio-economische en ecologische overwegingen aan bod: *"De ganse mensheid is geplaatst voor de fundamentele opgave: het*

Zelfklever "Stop Brussel Red Vlaams-Brabant" over de betoging in Vilvoorde op 15 oktober 1972. [ADV, VGA156]

óns vlaams-brabant

vvb betoging vilvoorde - 15 okt.'72

evenwicht tussen de economische groei en de vrijwaring van het leefmilieu tot stand brengen, de welvaart ombouwen tot waarachtig menselijk welzijn." De doeltreffende beveiliging van het leefmilieu werd gezien als "een algemeen Vlaams belang" en moest gedragen worden door een "bewuste en samenhangende gemeenschap". Paul Daels beklemtoonde in zijn speech: "Dat is een van de schoonste aspecten van deze Betoging: het samengroeien van de Vlaamse Beweging en van de strijd voor natuur en leven!" De vereniging moest haar verantwoordelijkheid verder opnemen inzake leefmilieu. Dit bleek later een holle uitspraak te zijn.

Affiche over de betoging in Vilvoorde op 15 oktober 1972. Een aangevreten blad staat symbool voor de aantasting van het leefmilieu. [ADV, VAF98]

De betoging bracht de VVB in jubelstemming. Een persmededeling leest: "Vilvoorde 15 oktober 1972 is uitgegroeid tot een hoogtepunt in de geschiedenis van de Vlaamse beweging, tot een belangrijk feit in het Belgische politieke leven".

Tanende invloed van de VVB

De betoging wordt omschreven als een hoogtepunt in de geschiedenis van de VVB. Het probleem in dit geval is de dalende lijn die daarop volgde. Het speelde reeds voor Vilvoorde. Op de bezinningsdag van het hoofdbestuur op 5 september 1971 uitte Jan De Grave bijvoorbeeld zijn kritiek op de werking. Hij stelde de VVB voor als 10 mensen met een stencilmachine. De basis zou dood zijn en de manifestaties hadden volgens hem weinig impact. Zijn kritiek werd door anderen weerlegd, maar tegelijkertijd gecontextualiseerd. Het gebrek aan belangstelling werd verklaard door de welvaartstaat en door de geleidelijke realisaties op politiek vlak. De manifestatie van Vilvoorde wilde de Vlamingen uit hun slaap wekken.

Op de vergadering van 2 juni 1973 moest Paul Daels erkennen dat Vilvoorde niet had geleid tot de gewenste kaderuitbreiding. Hij stelde daarentegen veel moeheid vast en een jaarlijks slinkend ledenaantal. In 1973 telde de vereniging 6.079 leden, ongeveer 2.000 minder dan in 1970. Het binnengekomen lidgeld in 1974 wees op een

Zelfklevers van de Vlaamse Volksbeweging. Links bij het 150-jarige bestaan van België. De zelfklever rechts illustreert het samenwerkingsakkoord tussen de VVB en TAK een decennium later. De scheiding van België was sinds kort het streefdoel. [ADV, VPP178 & VPP324]

kleine 5.000 leden. Op de vergadering van het hoofdbestuur 28 april 1976 telde men 4.400 leden. In 1984 waren het er 2.546, tegenover 3.174 in 1983. Op vele vergaderingen werd het belang van de ledenwerving beklemtoond.

In 1973 was het Hugo Hermans die zijn kritiek uitte bij het hoofdbestuur. Hij zag de VVB als een *"idealistische maar ongevaarlijke groep(je) maatschappijhervormers"*, zonder invloed op de reële machtsuitoefening. Niet veel later deelde ook Leo Deckers een probleemnota: hij zag geen impact op de massa en noteerde te weinig engagement van de (kader) leden. Een klein groepje mensen kreeg steeds de onaangename karwei op het bord. Ook was er een gebrek aan studie- en denkwerk en overvleugelden TAK en de Volksunie de VVB op het vlak van acties. Meermaals viel de vraag of het zin had om een massale ledenbeweging te willen zijn.

Project Omega

De evolutie van het ledenaantal illustreert zeer concreet de achteruitgang en de hierboven vermelde nota's tonen de verschillende interne analyses. In het midden van de jaren '80 lanceerde de VVB een nieuw urgentieprogramma waarin confederalisme centraal werd gesteld. De confederale structuur zou Vlaanderen onafhankelijk beslissingsrecht en macht geven over de politieke, economische, culturele en sociale belangen. Ook zou er vrije beschikking zijn over de eigen financiële middelen. In december 1986 werd in de Algemene Raad aan de hand van een zeer boeiend document het confederalisme verder besproken. De confederale keuze uit het urgentieprogramma moest meer uitdieping krijgen. Dit zou gebeuren in het 'Omega Project'. Federalisme was niet langer voldoende, België moest een confederale inrichting krijgen en een Unie worden

van de soevereine staten Vlaanderen en Wallonië. Een absoluut zelfbestuur was aan de orde, waarbij er geen bevoegdheden meer op Belgisch niveau zouden uitgevoerd worden en zelfs de Belgische nationaliteit zou verdwijnen.

Het verschil tussen separatisme en confederalisme werd geduid als een eenzijdig losrukken uit het Belgisch staatsverband in het eerste geval en het splitsingsverdrag tussen Vlaanderen en Wallonië vanuit de bestaande structuren in het tweede geval. Het was

eerder een procedurekwestie dan een kwestie van staatsvorm. Hoe dan ook zou de taalgrens van 1963 de staatsgrens worden, met Brussel als Vlaams grondgebied, bewoond door een Vlaamse bevolking en Waalse inwijkelingen en gebiedsaanspraak op gemeenten met *"een voldoende grote nederlandstalige bevolking"*. De invulling van de Vlaamse staat werd in de bespreking heel open benaderd. Zelfs wetgevende en uitvoerende bevoegdheden voor een Vlaamse monarch liggen op tafel.

Het project hanteerde de logica dat teleurstelling leidt tot een drastische wijziging van de finaliteit: *"De belgisch-federale staatsvorm, die momenteel verwezenlijkt wordt, is gebouwd op een visie, die redelijk was bij het begin der zestiger jaren (...) Het continu semmelen en tegenwerken heb-*

Naarmate het ledenaantal in de jaren zeventig begon terug te lopen, zette de organisatie via de wervingsbrochure *De Vlaamse Volksbeweging heeft u nodig* in op zowel ledenwerving als ledenbehoud. [ADV, DA]

Vlaamse Volksbeweging
spreekt zich uit voor federalisme
Leuvense en Gentse studenten richten federalistische strijddag in te Brussel

„Plan-Eyskens beslist af te wijzen”
Vlaamse Volksbeweging
ziet geen brood meer in
grondwetsherziening

Vlaamse Volksbeweging te Mechelen
Aktie voor vervlaamsing
van het bedrijfsleven ingezet

Geestdriftige opkomst te Mechelen
Eerste algemeen kongres van
de Vlaamse Volksbeweging
*Resoluties eisen o.m. federalisme, oprichting van provincie
Brussel, fusie van Kempense kolenmijnen*

De Vlaamse Volksbeweging en hun standpunten kregen in de jaren zestig en zeventig ruime aandacht in de pers.
[ADV N, DA, VPP16 & VPPA757]

ben echter geleerd dat zelfbestuur slechts absoluut zelfbestuur kan zijn, dat Vlaanderen onafhankelijk en soeverein moet zijn.” Deze radicalere standpuntinname zou volgens de VVB een mechanisme in gang zetten met als gevolg een algemene verstrakking van het Vlaamse standpunt.

Vlaamse Volksbeweging
tegen het Egmontakkoord

V.V.B. organiseert protest-veertien-
daagse tegen grendelgrondwet

Het Project Omega lijkt de bestuursvergaderingen niet overstegen te hebben, maar het werpt een interessant licht op de inhoudelijke evolutie van de VVB in deze moeilijke periode. Twee jaar later was het ook al achterhaald, na de verkiezing van een nieuw bestuur, dat op het congres van 1991 de onafhankelijkheid door de ontbinding van België als einddoel identificeerde. Confederalisme werd ingeruild voor separatisme. [Jens Bertels]

Bronnen bij deze bijdrage: ADVN AC 513 Jaak Van Waeg; T. Van Moerbeke (2023), *Vlaamse Volksbeweging (VVB)*, 2026, in: digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, <https://devb.be/id/org-005539>.